

Obsah / Content

Články / Articles

Ke slovnímu spojení *takže tak* (*no nehlídala jsem nic .. sebe .. no .. takže tak*)

On the expression *takže tak* (*no nehlídala jsem nic .. sebe .. no .. takže tak*) /3

Lucie Jílková

Užívání přechodníků v současné češtině

The use of the gerunds in contemporary Czech /14

Petra Macurová

Souvětí s vedlejšími větami bez syntaktického vztahu

Complex sentence with subordinate clauses without a syntactic relationship /28

Josef Štěpán

Diachronic dynamics of a stem-derivational aspect system: how cluster analysis helps discover patterns

Diachronní dynamika vidového systému založeného na derivaci kmene:
jak pomáhá shluková (klastrová) analýza objevovat struktury /47

Björn Wiemer, Joanna Wrzesień-Kwiatkowska, Szymon Wrzesień-Kwiatkowski

Recenze / Reviews

Veronika Kolářová – Anna Vernerová – Jana Klímová: *NomVallex I. Valenční slovník substantiv*

Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2020 /87

Jakub Sláma

Pokyny pro autory /95

Instructions for authors /96

Články / Articles

Ke slovnímu spojení *takže tak* (*no nehlídala jsem nic .. sebe .. no .. takže tak*)

Lucie Jílková

Ústav pro jazyk český, AV ČR, v. v. i., Praha
jilkova@ujc.cas.cz

On the expression *takže tak* (*no nehlídala jsem nic .. sebe .. no .. takže tak*)

ABSTRACT: The article deals with semantic and prosodic analysis of the Czech expression *takže tak*. The analysis is based on data drawn from the ORTOFON spoken language corpus and the SYN v 8 written language corpus. The analysis showed that certain intonations of the collocation *takže tak* correspond to certain meanings. If speakers produce *takže tak* with falling intonation or with uptalk, then the meaning is a summary, roughly: *everything important has been said*. If it is produced with flat intonation, then it does not form an independent prosodic and semantic segment; rather it forms a part of a longer segment (preparation, hesitation). The collocation *takže tak* very often forms an independent turn in conversation. Examples from the SYN v 8 corpus also demonstrated that the expression *takže tak* can stand independently (*Takže tak.*), mainly as a part of written conversation, with the meaning of summary.

KEYWORDS: Czech expression *takže tak*; ORTOFON corpus; SYN v 8 corpus; prosody

KLÍČOVÁ SLOVA: slovní spojení *takže tak*; korpuz ORTOFON; korpuz SYN verze 8; prozódie

Užívání přechodníků v současné češtině

Petra Macurová

Università degli Studi di Napoli "L'Orientale"

petra@macurova.net

The use of the gerunds in contemporary Czech

ABSTRACT: The paper concentrates on the use of the present and past gerunds in contemporary Czech. Whereas these verbal forms are perceived as archaic and their use is generally considered to be on its way to extinction the research of corpus examples shows that the usage of the gerunds is not limited to the narrative texts only but they can be found in the press as well. The aim of this article is to characterize the use of the Czech gerunds with regard to the type of the text, the frequency and the correctness of their forms. The usage of the present gerund as a fixed expression will be pointed out as well. The analysis is based on the Czech National Corpus data.

KEYWORDS: present gerund; past gerund; fixed gerund; corpus; contemporary Czech

KLÍČOVÁ SLOVA: přechodník přítomný; přechodník minulý; ustrnulý přechodník; korpus; současná čeština

Souvětí s vedlejšími větami bez syntaktického vztahu

Josef Štěpán

Na Pláni 2861/13, 150 00 Praha 5

stepan.josef@centrum.cz

Complex sentence with subordinate clauses without a syntactic relationship

ABSTRACT: In a complex sentence with subordinate clauses without a syntactic relationship the main sentence is complemented by two subordinate clauses of the first level of subordination that are not in a syntactic relationship, cf. *Když přišel do hotelu, zeptal se, jestli tam nemá nějaké vzkazy.* (SYN) [After he had arrived at the hotel, he asked whether he had any message left there.] This complex sentence is hierarchically classified in five stages: (1) complex sentence with subordinate clauses either in distant, or contact position; this is a fundamental distinction; (2) complex sentence with the main clause between subordinate clauses (distant position of subordinate clauses) is classified according to the semantics of the predicate of the main clause (it either has a lexical meaning, or it is formed by the verb *být* 'to be') and complex sentence with subordinate clauses in a contact position according to their position in respect to the main clause (postposition, anteposition); (3) in the whole article it is considered whether the subordinate clauses are adverbial or non-adverbial and how the type of subordinate clauses is connected with their order; (4) adverbial clauses are classified to clauses of time, cause, concession etc., non-adverbial clauses into object, attribute etc. clauses; (5) complex sentence with subordinate clauses in a contact position is distinguished according to the fact whether it is possible to insert the main sentence between the two subordinate clauses or not. The paper is based on the contemporary written Czech and it proceeds from the author's own extensive excerption of both fiction and scientific texts.

KEYWORDS: complex sentence; first level of subordination; subordinate clauses without a syntactic relationship; distant and contact position of subordinate clauses; adverbial and non-adverbial clauses; anteposition and postposition of a subordinate clause

KLÍČOVÁ SLOVA: souvětí; první stupeň závislosti; vedlejší věty bez syntaktického vztahu; distantní a kontaktní postavení vedlejších vět; věta příslovečná a nepříslovečná; antepozice a postpozice vedlejší věty

Diachronic dynamics of a stem-derivational aspect system: how cluster analysis helps discover patterns

Björn Wiemer

*Johannes-Gutenberg-Universität Mainz
wiemerb@uni-mainz.de*

Joanna Wrzesień-Kwiatkowska

*Johannes-Gutenberg-Universität Mainz
kwiatkow@uni-mainz.de*

Szymon Wrzesień-Kwiatkowski

*Crytek GmbH
wrzesienszymon@gmail.com*

ABSTRACT: Starting from the assumption that the Slavic aspect (perfective : imperfective) opposition builds on stem derivation, we investigate changes in the inventory of so-called aspect triplets in Czech since 1750. Triplets arise from aspect pairs consisting of an imperfective simplex stem and its perfective derivative whose prefix overlaps in meaning with a semantic component of the simplex (Natural Perfectives; Janda et al. 2013). If such pairs acquire another imperfective stem via suffixation, aspect triplets result (e.g., *dělit* ⇒ *roz-dělit* ⇒ *rozděl-ova-t* ‘separate’). Many triplets “survive”, but they do not form a homogeneous class w.r.t. some parameters. Based on a database for the period 1750–2017, we explore frequency-based patterns in the formation and persistence of Czech aspect triplets; these patterns are established for six subperiods by employing time series clustering with non-Euclidean distance measures. We then inquire how consistently such patterns are associated with their “age” and part-of-speech provenance. Moreover, the obtained clusters provide a starting point for case studies of selected typical representatives that examine changes in lexical semantics, collocations, and argument coding.

KEYWORDS: Czech; aspect triplets; cluster analysis; frequency changes; diachronic semantics; diachronic morphology

Diachronní dynamika vidového systému založeného na derivaci kmene: jak pomáhá shluková (klastrová) analýza objevovat struktury

ABSTRAKT: Na základě předpokladu, že opozice slovanského vidu (dokonavý : nedokonavý) je založena na derivaci kmene, jsme zkoumali změny v inventáři takzvaných vidových trojic v češtině od roku 1750. Trojice vznikají z vidových dvojic skládajících se z nedokonavého simplexu a jeho dokonavého derivátu, jehož předpona se významově překrývá se sémantickou složkou simplexu (Natural Perfectives; Janda et al. 2013). Jestliže takové dvojice získají sufixací další nedokonavý kmen, vzniká vidová trojice (např. *dělit* ⇒ *roz-dělit* ⇒ *rozděl-ova-t*). Mnoho trojic zůstává zachováno, nicméně nevytvářejí homogenní třídy z hlediska některých parametrů.

Na základě databází pro období 1750–2017 jsme zkoumali frekvenční struktury tvoření a zachování českých vidových trojic; tyto struktury byly stanoveny pro šest podobdobí prostřednictvím klastrové (shlukové) analýzy s prvky analýzy časových řad, v níž jsme využili neeuclidovské míry vzdálenosti. Následně jsme si položili otázku, jak důsledně jsou tyto struktury spojené s „věkem“ trojic a jejich slovnědruhovým původem. Kromě toho byly získané klastry (shluky) použity jako výchozí bod pro případové studie vybraných typických zástupců; tyto studie zkoumají změny v lexikální sémantice, kolokacích a kódování argumentů.

KLÍČOVÁ SLOVA: čeština; vidové trojice; shluková analýza; frekvenční změny; diachronní sémantika; diachronní morfologie

Recenze / Reviews

Veronika Kolářová – Anna Vernerová – Jana Klímová: *NomVallex I. Valenční slovník substantiv*¹

Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2020, 231 s.

Jakub Sláma

*Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha
slama@ujc.cas.cz*

Nejnovějším přírůstkem mezi valenčními slovníky z produkce Ústavu formální a aplikované lingvistiky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy je valenční slovník substantiv *NomVallex* (resp. jeho první verze). Slovník je výsledkem tříleté práce na grantovém projektu a navazuje na dlouholetou tradici výzkumu valence (nejen) substantiv v rámci funkčního generativního popisu (srov. Kolářová 2010). Vedle ukotvení v propracované syntaktické teorii a bohatých (a bohatě anotovaných) empirických datech je u slovníků z provenience Ústavu formální a aplikované lingvistiky už samozřejmou výhodou to, že data ve slovníku jsou strojově čitelná, a navíc jsou volně dostupná i v online verzi.²

Valence českých substantiv byla zatím lexikograficky zpracována ve slovníku *PDT-Vallex* (Hajič a kol. 2003), v němž však byly soustavně zachyceny pouze substantivní deriváty tvořené sufixy *-ní/-tí* doložené v relativně malém Pražském závislostním korpusu, a ve *Slovníku slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení* (Svozilová a kol. 2005), v němž jsou však substantiva uváděna pouze výběrově. Slovník *NomVallex* navíc na rozdíl od slovníku Svozilové a kol. věnuje pozornost všem doplněním (včetně těch, která jsou obvykle vyjadřována genitivně) a také možným kombinacím valenčních doplnění. Vazebnost substantiv se určitým způsobem snaží zachycovat i *Akademický slovník spisovné češtiny*;³ ani ten se však z podobných důvodů ve zpracování valence substantiv slovníku *NomVallex* nevyrovná.

NomVallex je především slovníkem, nicméně slovníkovému komponentu předchází stostránkové teoretické pojednání o valenci substantiv a jejím lexikografickém

---

¹ Publikace vznikla s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

² Viz <<https://quest.ms.mff.cuni.cz/nomvallex/>>.

³ Viz <<https://slovníkcestiny.cz/>>.

zpracování (včetně zásad pro zpracování slovníku *NomVallex*). Teoretické pojednání je přehledné, dostatečně informativní a jasně ukazuje na bezpečnou orientaci autorek v této oblasti. Obzvláště při znalosti zahraniční literatury o valenci substantiv je nutné vyzdvihnout to, že na rozdíl od mainstreamové (především) generativistické literatury, která dominuje mezinárodnímu diskursu o valenci nominalizací, autorky v duchu funkčního generativního popisu přiznávají valenci nominalizacím nejen deverbativním, ale také deadjektivním (*hrdost na tradici*), a navíc i substantivům neodvozeným (*verze programu, koš hub*). Lze snad jen doplnit, že v přehledu literatury nejsou reflektovány některé novější významné práce v oblasti valence substantiv, resp. nominalizací (z monografických např. Borer(ová) 2013; Lieber(ová) 2016).

V kontextu zahraniční literatury se nabízejí některé otázky, např. zda je vhodné označovat jako tzv. kontejnery substantiva jako *polovina (lidí)* nebo *množství (turistů)*: zatímco tyto kvantifikátory jsou vypustitelné bez vzniku sémantické anomálie (srov. vykonstruované příklady *ve sněmovně se sešla polovina poslanců* vs. *ve sněmovně se sešli poslanci*), pro typická označení kontejnerů totéž neplatí (srov. vykonstruované příklady *rozbil jsem lahev vína* vs. *rozbil jsem víno*, možné pouze s metonymickou interpretací „rozbil jsem lahev vína“).⁴ Většina podobných otázek se nicméně pohybuje na úrovni možná až příliš velkého detailu a jejich řešení by tak jako tak nevedlo k odlišnému lexikografickému popisu, a proto je nelze vnímat jako slabiny recenzovaného díla.

Autorky v úvodní studii nezřídka pracují s hodnocením gramatičnosti vět a podle svých slov se opírají o popsaná gramatická pravidla, vlastní intuici rodilých mluvčích a korpusy, byť jsou si vědomy problematičnosti hodnocení gramatičnosti na základě korpusových dat (s. 32). Hodnocení gramatičnosti na základě vlastní intuice je nicméně také extrémně problematické, srov. např. přehledovou práci Schütze (2019); intuice lingvistů se navíc prokazatelně mohou lišit od intuicí nelingvistů (Dąbrowska 2017). Navzdory problematičnosti hodnocení gramatičnosti jako metody je však v řadě případů hodnocení struktur (*autorkami?) jako negramatických zřejmě nesporné (**to je pohrdání touhle vládou k lidem*, **ošetření lékaře pacienta*) a obvykle se shoduje i s mou intuicí rodilého mluvčího. Ani při konfrontaci soudů autorek s empirickými daty se mi nepodařilo najít jediný doklad, který by byl autorkami hodnocen jako negramatický a u kterého by toto hodnocení bylo napadnutelné. Problematické se mi zdá pouze tvrzení (s. 84, pozn. 83) o údajném rozdílu v gramatičnosti příslovečné modifikace kořenových derivátů (**orientace dobře v tomto typu krajiny*) a odpovídajících derivátů kmenových (*orientování se dobře v tomto typu krajiny*). V korpusch a ani pomocí vyhledávače Google se mi nepodařilo najít žádné doklady údajně gramatického syntagmatu *orientování se dobře* (resp. *orientování se špatně*), které je podle mé intuice negramatické. To však samozřejmě neznamená nic jiného než to,

---

⁴ Tento argument používá např. Escandell-Vidal(ová) (1995: 47) pro španělštinu a Osenova (2014: 149) pro bulharštinu, resp. angličtinu.

že (ne)gramatičnost takových syntagmat patrně není vhodné posuzovat na základě vlastní intuice, ale empirickými metodami.⁵

Autorky v souladu s dřívějšími pracemi rozlišují systémové a nesystémové valenční chování. Substantivní lexikální jednotky vykazující systémové valenční chování mají valenci odvoditelnou od základových sloves (*traťmistr kontroluje trať* → *kontrolování/kontrola trati traťmistrem*). U substantivních lexikálních jednotek s tzv. nesystémovým valenčním chováním dochází oproti základovému slovesu ke změnám v počtu, povaze nebo formální realizaci valenčních doplňení (*kontrola nad územím*). Na tomto místě se nabízí otázka, zda je vhodné označovat takové chování jako nesystémové, neboť nesystémové je pouze z perspektivy „verbocentrické“ (tedy v tom, že jej nelze předvídat z valenčního rámce slovesa). Z perspektivy, která uznává, že nominalizace patří mezi nejevidentnější případy „smíšených“ kategorií (*mixed categories*, srov. např. Lowe 2020; v češtině např. Bednaříková 2017: 169), a za stejně důležité považuje jak slovesné, tak substantivní rysy nominalizací, na tomto chování nemusí být nutně nic nesystémového (srov. doložená analogická syntagmata *kontrola nad územím* – *dohled nad územím* – *vláda nad územím* – *dozor nad územím* – *patronát nad územím* apod.). (Stranou zde pak nechávám otázku, kterou si nejen česká lingvistika dosud neodvážila položit, totiž zda je opravdu empiricky adekvátní vycházet při popisu valence substantiv z předpokladu, že jejich valenční rámce jsou v nějakém smyslu „zděděné“ od základových sloves, příp. adjektiv.)⁶

Ve slovníku *NomVallex* je pochopitelně důraz kladen na substantiva vykazující tzv. nesystémové valenční chování, a zpracovány jsou proto zatím tři sémantické skupiny, u nichž se podle předchozích studií tzv. nesystémové chování projevuje nejvýrazněji: substantiva odvozená od sloves komunikace (třída *Communication*, např. *dotaz, dotazování (se) – dotázání (se)*) a od sloves označujících mentální činnosti (třída *Mental Action*, např. *plán, plánování*) a psychologické stavy (třída *PsychState*, např. *nenávisť, nenávidění*). Zohledňována je pochopitelně polysémie nominalizací; celkově tak slovník obsahuje 248 lexémů, ale 505 lexikálních jednotek. Dvojice kme-

---

⁵ Údajná (ne)možnost modifikace nominalizací příslovci je jedním z klíčových argumentů v zahraničních debatách o statusu nominalizací; posledním příspěvkem v této debatě, který se na rozdíl od příspěvků předchozích nespolehá na intuice lingvistů, ale na korpusová data a na sběr hodnocení přijatelnosti od mluvčích, je Hayriyan (2020).

⁶ Předpoklad „dědění“ valenčních rámců od základových sloves (autorkami explicitně vyřčený např. na s. 89) se v angličtině označuje jako *argument inheritance* (srov. např. Booij 2007: 215). Lze jej napadnout z různých perspektiv teoretických (např. Williams 1991; Newmeyer 2009: 107) i empirických (např. Lakoff 1970: 59; Herbst 1988: 267; Allerton 2006: 311; Merchant 2019), mezi které koneckonců patří právě i tzv. nesystémové valenční chování, jehož je *NomVallex* dobrým svědkem. Ojediněle lingvisté (Ehrich – Rapp 2000; Detges 2004) předpokládají „dědění“ valenčních rámců explicitně odmítají a tvrdí například, že podobnost mezi valencí slovesa a od něj odvozeného substantiva je dána pouze sdíleným konceptuálním obsahem, a není tedy nutné předpokládat, že substantivum od základového slovesa „dědí“ vedle významového potenciálu i valenční rámec.

nových derivátů rozlišené videm (např. *dotazování (se)*^{impf} a *dotázání (se)*^{pf}) jsou zpracovány (podobně jako ve slovníku *Vallex*) v rámci jednoho hesla. Obligatorně reflexivní lexikální jednotky (např. *obdivování se*) jsou zpracovány jako samostatná hesla. (Principy sestavování hesláře slovníku a výběru lexémů jsou podrobně popsány v kapitole 3.2.)

Struktura každého heslového odstavce je relativně jednoduchá: v záhlaví je uvedeno lemma (lemmata) s vidovou charakteristikou (u kořenových derivátů typu *dotaz* je uvedena hodnota ^{no-aspect}). Každý význam je popsán kategoriálně (tj. jako událost, abstraktní výsledek děje, vlastnost, substance nebo kontejner) a (zjednodušeným) výkladem významu (případně výkladovou „glosou“ či pomocí výkladu synonymem) a zařazen do sémantické třídy, je-li to u daného významu relevantní. Pro heslo *hlášení*^{impf} jsou tak např. vymezeny významy 1. událost: oznamování, oznámení; udání (communication); 2. abstraktní výsledek děje: oznámení, informace; udání (communication); 3. substance: oznámení, informace v psané podobě; dokument.

Pro každý význam je dále uvedený valenční rámec (případně hodnota EMPTY, je-li prázdný), resp. funktoři jednotlivých doplnění a informace o jejich formální realizaci. Vedle funktořů běžně užívaných při popisu valenčních rámců sloves (např. aktanty ACT(or) a PAT(iens)) se zde používají také (už dlouho zavedené) funktoři APP(urtenance) (přináležitost) a MAT(erial) (partitiv), označující ryze substantivní doplnění, srov. např. *prezidentovo.APP vyznamenání ‚medaile‘* (ale *prezidentovo.ACT vyznamenání veteránů.PAT*) a *byl tam sudý počet dětí.MAT*. Na rozdíl od valenčního slovníku sloves *Vallex* se neuvádí, zda jsou doplnění obligatorní nebo fakultativní, protože „naprostá většina valenčních doplnění substantiv je v povrchové struktuře věty vypustitelná“ (s. 23). Vedle toho se ve slovníku *NomVallex* (na rozdíl od popisu slovesné valence ve *Vallexu*) neuplatňuje princip posouvání aktantů.

V heslové stati je dále uvedeno sloveso, od kterého je substantivum odvozeno; zde je na pováženu, zda je skutečně empiricky adekvátní považovat ze synchronního hlediska např. *bázeň* za substantivum odvozené od *bát se*, resp. proč pak nejsou ve slovníku analogicky zařazena i substantiva *píseň* nebo *přízeň*, původně odvozená od sloves *pět* a *přát*.⁷ Součástí každého hesla je pak bohatá exemplifikace, která zohledňuje možné kombinace doplnění; v každém dokladu jsou navíc pomocí funktořů explicitně označena valenční doplnění.

Pro ilustraci zde uvádím např. (zjednodušené a výrazně zkrácené) heslo *hrůza*^{no-aspect}:

1. abstraktní výsledek děje: děs, strach (psych state)

ACT_{2, pos} PAT_{nad+7, před+7, z+2, inf, aby, že, cont}

⁷ Slovesa *pět* i *přát* jsou ve slovníku *Vallex* (Lopatková a kol. 2020) zařazena do třídy Communication, která je v *NomVallexu* zpracována. K odvození *pět* → *píseň* a *přát* → *přízeň* viz např. heslo *-eň* ve *Slovníku afixů* (Šimandl a kol. 2016), dostupné online: <<http://www.slovníkafixu.cz/heslar/-eň>>.

derived: hrozit-se-1

ACT+PAT: *Třeba to vysvětluje Robinovu.ACT hrůzu ze smrti.PAT; Viděl hrůzu své matky.ACT nad tím, že ho mohla ztratit.PAT; moje.ACT hrůza létat.PAT letadlem;*

ACT: *náhlá hrůza chlapce.ACT uštknutého ještěrkou;*

PAT: *Na tvářích těchto lidí se zračí nevyličitelná hrůza nad tím, co zažili.PAT.*

2. **vlastnost:** strašná věc n. událost, která se stala (psych state)

ACT_{2, pos}

derived: hrozit-se-1

ACT: *Až dosud jsme válku a její.ACT hrůzy znali jen z filmů a vypravování.*

3. **substance:** věc budící strach n. pohoršení

EMPTY

derived: hrozit-se-1

APP: *Je to hrůza města.APP, tyto zchátralé objekty.*

4. **kontejner:** velké, ohromné množství

MAT₂

derived: hrozit-se-1

MAT: *Je tu hrůza prachu.MAT a až čtyřicetistupňová vedra.*

Necháme-li zcela stranou výklad významu, resp. významové „glosy“ (*NomVallex* konečkonců není výkladovým slovníkem), samotná hesla jsou zpracována precizně. Exemplifikace je bohatá a anotace valenčních doplnění pomocí funktorů v příkladech je důsledná. Struktura hesel polysémních lexémů odráží jemné významové difference (např. první verze zpracování substantiva *hrůza* v *Akademickém slovníku spisovné češtiny* uvádí pouze tři významy), a dokud má oporu v obecných sémantických typech nominalizací (abstraktní výsledek děje, vlastnost, substance apod.), parcelace významů je obvykle intuitivní a uvěřitelná, a navíc se věrně drží kritérií, která jsou podrobně popsána v teoretické části slovníku (a shrnuta v přehledu v oddílu 3.3).

Místy se však nabízí otázka, zda jsou uvedené významy vyčerpávající, resp. zda by nebylo vhodné vydělit další význam. Tato otázka vystupuje do popředí především u některých substantiv pojmenovávajících jak abstraktní, tak konkrétní výsledek komunikačního aktu. Například u substantiva *apel* se uvádějí tyto významy:

1. **abstraktní výsledek děje:** vyzývání; tlačení; naléhání

ACT_{2, pos} ADDR_{3, k+3, na+4} PAT_{k+3, proti+3, inf, aby, at, že}

Svobodův.ACT apel k lidovcům.ADDR, aby podpořili.PAT Václava Klause.

Svůj.ACT apel k nutnosti.PAT starat se o důstojnost vyslovil v době...

2. **abstraktní výsledek děje:** kladení důrazu; dovolávání se

ACT_{2, pos} PAT_{na+4}

Klausův.ACT apel na solidaritu.PAT vůči slabým a nemocným.

Pomineme-li otázku, zda jde skutečně o dva různé významy (*Akademický slovník současné češtiny* je slučuje ve význam jeden: „dovolávání se něčeho, výzva k něčemu, zprav. veřejné povahy“), je zde opominut význam doložený následujícími doklady, v nichž evidentně nejde o abstraktní výsledek děje (srov. přítomnost slovesa *podepsat*, resp. určení *na stole*⁸):

- (1) *podepsat **apel** k panu prezidentovi* (syn v8)
- (2) *Podepsat budete moci i **apel** za konkrétního člověka, kterému hrozí poprava.* (syn v8)
- (3) *Ministr kultury má od tohoto týdne na stole urgentní **apel** od uznávané Konfederace politických vězňů. Vyzývá ho k zásahu ve věci...* (syn v8)

Vydělování lexikálních jednotek u substantiv označujících dokument (např. *dohoda*, *žádost* apod.) se autorky koneckonců explicitně věnují v oddílu 3.3.5 úvodního pojednání. V souladu s tímto oddílem pak u hesel *dohoda* či *žádost* najdeme i význam „substance: listina, dokument“, resp. „substance: písemnost, list, jímž se o něco žádá“, který však právě u substantiva *apel* chybí. Podobně chybí u řady jiných substantiv, u nichž je daný význam nesporně doložen, jako je např. *prosba*, *nabídka*⁹ a další:

- (4) *Má na stole Krejčířovu **prosbu** o propuštění na kauci.* (syn v8)
- (5) *Politici měli na stole i **prosbu** od bývalého vojáka, který sloužil na misi v Jugoslávii.* (syn v8)
- (6) *Někteří pro jistotu odstěhovali vše cenné, jiní nechali pro případného zloděje na stole láhev rumu s **prosbou**, ať jde jinam.* (syn v8)
- (7) *Pod **nabídkou** je ještě tučně vytištěný telefon a informace...* (syn v8)
- (8) *Podepsal **nabídku**, již považoval za neodmítnutelnou.* (syn v8)
- (9) *Nenechám se lákat „kastrolama“, takové **nabídky** okamžitě házím do koše.* (syn v8)

Navzdory možným dílčím připomínkám tohoto typu, kterým nemůže zcela předejít snad žádné lexikografické dílo, jsou data zkompileovaná ve slovníku *NomVallex* nadevší pochybnost nesmírně cenná – mimo jiné i proto, že bohatě dokládají, slovy autorek, „bohatost a variabilitu substantivních valenčních struktur, které díky většímu množství morfemických forem valenčních doplnění umožňují ve srovnání se slovesy více kombinací, v nichž se tato doplnění, vyjádřená různými formami, mohou vyskytnout“ (s. 10). Jinými slovy, valence nominalizací (natožpak substantiv) není jev redukovatelný na několik systematických transformací, jak by se mohlo zdát především ze zahraniční literatury generativistického zaměření. Nejen proto je slovník *NomVallex* cenným počinem a nezbyvá než se těšit na jeho další, rozšířené verze.

---

⁸ Kombinovatelnost s predikáty typu *ležet na stole* apod. se v zahraniční literatuře o významu nominalizací často uvádí jako kritérium dokládající konkrétní, referenční význam nominalizací, viz např. Müller (2000: 70); Roy – Soare (2013: 128); Moulton (2014: 122).

⁹ U substantiva *nabídka* navíc není reflektován (patrně) další význam, srov. např. *vybrat patřičné slovo z nabídky na obrazovce* (syn v8).

REFERENCE

- ALLERTON, D. J. (2006): Valency Grammar. In: K. Brown (ed.), *Encyclopedia of Language & Linguistics*, Vol. 13. Amsterdam: Elsevier, 301–314.
- BEDNAŘÍKOVÁ, B. (2017): *Slovo a jeho struktura*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- BOOIJ, G. (2007): *The Grammar of Words*. Oxford: Oxford University Press.
- BORER, H. (2013): *Structuring Sense III: Taking Form*. Oxford: Oxford University Press.
- DĄBROWSKA, E. (2017): From Linguists' Grammar to Speakers' Grammars: Acceptability Judgments and Where (Not) to Get Them. In: *Ten Lectures on Grammar in the Mind*. Leiden: Brill, 41–62.
- DETGES, U. (2004): Argument inheritance as a metonymic effect. *Metaphorik*, 6, 6–35.
- EHRICH, V. – RAPP, I. (2000): Sortale Bedeutung und Argumentstruktur. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, 19 (2), 245–303.
- ESCANDELL-VIDAL, M. V. (1995): *Los complementos del nombre: Cudernos de lengua española*. Madrid: Arco.
- HAJIČ, J. a kol. (2003): PDT-VALLEX: Creating a Large-coverage Valency Lexicon for Treebank Annotation. In: *Proceedings of The Second Workshop on Treebanks and Linguistic Theories*. Vaxjo University Press, 57–68.
- HAYRIYAN, A. (2020): Deverbal nominals possess no internal VP structure. *Lingua*, č. 248, 102927.
- HERBST, T. (1988): A valency model for nouns in English. *Journal of Linguistics*, 24 (2), 265–301.
- KOLÁŘOVÁ, V. (2010): *Valence deverbativních substantiv v češtině*. Praha: Karolinum.
- LAKOFF, G. (1970): *Irregularity in Syntax*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- LIEBER, R. (2016): *English Nouns: The Ecology of Nominalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LOPATKOVÁ, M. a kol. (2020): VALLEX 4.0. Matematicko-fyzikální fakulta Karlovy university. <<https://ufal.mff.cuni.cz/vallex/4.0>>.
- LOWE, J. L. (2020): Mixed projections and syntactic categories. *Journal of Linguistics*, 56 (2), 315–357.
- MERCHANT, J. (2019): Roots don't select, categorial heads do: lexical-selection of PPs may vary by category. *The Linguistic Review*, 36 (3), 325–341.
- MOULTON, K. (2014): Simple event nominalizations: Roots and their interpretation. In: I. Paul (ed.), *Cross-linguistic Investigations of Nominalization Patterns*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 119–144.
- MÜLLER, H. H. (2000): Noun phrases in specialized communication. The cognitive processing of the Danish s-genitive construction. In: L. Lundquist – R. J. Jarvella (eds.), *Language, Text, and Knowledge. Mental Models of Expert Communication*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 49–81.
- NEWMAYER, F. (2009): Current challenges to the lexicalist hypothesis: An overview and a critique. In: W. Lewis – S. Karimi – H. Harley (eds.), *Time and Again: Theoretical Perspectives on Formal Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 91–117.
- OSENOVA, P. (2014): Classifier noun phrases of the type N1N2 in Bulgarian. In: O. Spevak (ed.), *Noun Valency*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 141–159.

ROY, I. – SOARE, E. (2013): Event related nominalizations. In: G. Iordăchioaia – I. Roy – K. Takamine (eds.), *Categorization and Category Change*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 123–152.

SCHÜTZE, C. T. (2019): *The empirical base of linguistics: grammaticality judgments and linguistic methodology*. Berlin: Language Science Press. <<https://langsci-press.org/catalog/book/89>>.

SVOZILOVÁ, N. – PROUZOVÁ, H. – JIRSOVÁ, A. (2005): *Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení*. Praha: Academia.

syn v8: KŘEN, Michal a kol. (2019): *Korpus SYN* [online; verze 8 z 12. 12. 2019]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Cit. 31. 3. 2021. <<https://www.korpus.cz/>>.

ŠIMANDL, J. a kol. (2016): *Slovník afixů užívaných v češtině*. Praha: Karolinum. <<http://slovník-afixu.cz/>>.

WILLIAMS, E. (1991): Meaning Categories of NPs and Ss. *Linguistic Inquiry*, 22 (3), 584–587.